

گلخانه در جنوب استان کرمان، فرصت‌ها و چالش‌ها

♦ دکتر حمیدرضا علیزاده

عضو هیئت‌علمی گروه گیاهپزشکی دانشگاه جیرفت و گلخانه‌دار

ناریخچه گلخانه‌داری در ایران و جنوب کرمان

در ایران از سال ۱۳۴۴ کشت گیاهان به شیوه گلخانه‌ای شروع شده و از دهه ۱۳۷۰ کشت گلخانه‌ای رواج بیشتری پیدا کرده است. گلخانه‌های ایران هم‌اکنون مساحتی بالغ بر ۶۵۰۰ هکتار دارند و کشت محصولات جالیزی همچون خیار، توت‌فرنگی، گوجه‌فرنگی، فلفل، بادمجان، انواع گیاهان زینتی در این گلخانه‌ها رواج دارد.

جنوب کرمان از نظر مساحت گلخانه‌های فعال، با مساحتی بالغ بر ۲۵۰۰ هکتار گلخانه، مقام دوم و از نظر تولید محصولات جالیزی مقام اول را در کشور به خود اختصاص داده است. در این منطقه کشت گلخانه‌ای از سال‌های دهه ۱۳۵۰ به صورت کشت‌های تونلی دومتیری و چهارمتری شروع شد و سپس تونل‌های پنج‌متری رواج پیدا کرد که مساحت زیر تونل بیشتر بود و نهایتاً در سال‌های ابتدایی دهه ۱۳۷۰ کشاورزانی چون هوشنگ افشاری پور و حمید امیر سعیدی اولین گلخانه‌های بلند را در این منطقه ایجاد کردند. به دلیل شرایط اقلیمی خاص این منطقه، گلخانه در واقع پوشش پلاستیکی می‌باشد که محیط کشت را به لحاظ شرایط اقلیمی و رطوبتی از محیط بیرون مجزا می‌کند. لذا فقط با ایجاد یک پوشش پلاستیکی می‌توان در فصل پاییز و زمستان گلخانه ایجاد نمود. در گام بعدی به ضرورت وجود سیستم‌های گرمایشی در گلخانه‌ها توجه شد که در محدوده حدود یک ماه در حوالی آذر و دی‌ماه، سرما کشت محصولات را تهدید می‌نمود. نهایتاً در اوایل دهه ۱۳۸۰ سطح گلخانه‌های منطقه به حدود ۲۰۰ هکتار افزایش پیدا کرد که در نتیجه به دلیل عدم وجود بازار مناسب و تک‌کشتی بودن و عدم وجود ساختارهای مناسب برای صادرات، اکثر گلخانه‌داران کشت را رها نموده و در نتیجه کشت گلخانه‌ای به دلیل عدم درآمدزایی نیمه تعطیل شد. در سال‌های ۱۳۸۶ به بعد تنوع کشت ایجاد شد و به جای کشت فقط خیارسبز، سایر کشت‌های دیگر نظیر توت‌فرنگی، فلفل دلمه‌ای، بادمجان، گوجه‌فرنگی نیز اضافه گردید و منجر به رونق دوباره کشت گلخانه‌ای شد و مساحت گلخانه‌های بلند

در این منطقه به حدود ۲۵۰۰ هکتار افزایش یافت و در نتیجه بازارهای صادراتی این محصولات نیز شکل گرفت و کشورهای روسیه، آذربایجان و عراق از مشتریان این محصولات هستند. هم‌اکنون سطح گلخانه‌های منطقه ۲۵۰۰ هکتار می‌باشد و کشت گیاهان توت‌فرنگی، خیارسبز، فلفل دلمه‌ای، بادمجان در منطقه رواج دارد. امروزه مجتمع‌های گلخانه‌های جدید و مدرن با استانداردهای به‌روز جهانی در این منطقه ایجاد شده و در حال توسعه می‌باشند.

اهمیت کشت گلخانه‌ای در جنوب کرمان

جنوب کرمان دارای پتانسیل‌های بی‌بدیل در ایران و در دنیا برای تولید محصولات گلخانه‌ای است. اقلیم مناسب در زمانی که اروپا و بخش‌های وسیعی از دنیا زیر پوشش برف می‌باشد، شرایط مناسبی را در این منطقه برای تولید محصولات فراهم کرده است. درحالی‌که اکثر مناطق دمای زیر صفر را تجربه می‌کنند، این منطقه دمای بالای ده درجه را در طول زمستان دارد؛ به‌جز چند شب که دما در برخی سال‌ها به حدود صفر درجه می‌رسد. لذا با داشتن حداقل سیستم‌های گرمایشی، طی زمستان و با مصرف حداقل سوخت می‌توان محصولات را در سطح بسیار خوبی تولید کرد. در این منطقه چون بارش برف و باران‌های سنگین وجود ندارد با سازه‌های سبک و به‌صرفه می‌توان گلخانه احداث نمود که بازگشت سرمایه در زمان کوتاه‌تری رخ می‌دهد. در فصل زمستان به دلیل شرایط نامساعد برای فعالیت بسیاری از آفات و بیماری‌ها، می‌توان حداقل آفت‌کش‌ها را به کار برد و محصول سالم تولید نمود.

مدیریت صحیحی

بر تولید و نوع

محصول تولیدی

و تنظیم سطح زیر

کشت محصولات

وجود ندارد.

کشاورزان بر

مبنای محصولات

درآمدزای سال

قبل، کشت خود را

انتخاب می‌کنند و

لذا هر سال در یک

محصول افزایش

سطح زیر کشت و

تولید وجود دارد

و به دلیل افزایش

عرضه، تعادل

عرضه و تقاضا بهم

خورده و محصول

زیان ده می‌شود.

در منطقه دیده نمی‌شود. محصولات منطقه به استان‌های مرزی منتقل و با برند صادرکننده، وارد بازارهای جهانی می‌شوند.

* واسطه‌گری و دلال‌بازی به شدت رواج دارد و عمده دسترنج گلخانه‌داران توسط این افراد به غارت می‌رود. بسیاری از این واسطه‌ها پس از جلب اعتماد کشاورز محصول وی را برداشت و در پایان به شیوه‌های مختلف پرداخت مبلغ واقعی را به صورت‌های مختلف کسر کرده و مبلغ زیادی به جیب زده و با مبلغ ناچیزی با کشاورزان تسویه حساب می‌نمایند. در این زمینه هم پرونده‌های زیادی در مراجع قضایی در جریان است که در این زمینه ایجاد سندیکاها برای هر محصول و عضویت تمامی گلخانه‌داران آن رشته و فروش محصول توسط سندیکا به حذف دلالان کمک زیادی خواهد کرد.

* در مورد کشت قراردادی در سال‌های اخیر صحبت‌هایی می‌شود، اما برخی خریداران که با کشاورز، قرارداد خرید امضا می‌کنند، در زمان برداشت اگر قیمت خوب بود خرید می‌کنند و اگر قیمت‌ها افت پیدا کرد، کشاورز را به حال خودش رها می‌کنند و یا آن قدر از محصول تولیدی کشاورز تحت عنوان درجه دو و ضایعات کم می‌کنند که قیمتی که دست کشاورز را می‌گیرد به شدت کاهش می‌یابد. وجود یک سندیکا که بتواند فروش قراردادی محصولات را با تجاری بی‌واسطه و با تضمین قابل اعتماد انجام دهد، می‌تواند این مشکل را برطرف نماید.

توسعه کشت گلخانه، گامی در جهت استفاده بهینه از منابع آب و خاک و ارتقاء امنیت غذایی

در صورت استفاده بهینه از پتانسیل‌های موجود خدادادی منطقه و ایجاد سندیکاها، جامع، تنظیم سطح کشت، حذف دلالان و واسطه‌گران و ایجاد آموزش‌های لازم در زمینه تولید محصول سالم، این منطقه می‌تواند یکی از قطب‌های مهم تولید محصولات گلخانه‌ای طی فصول پاییز و زمستان و بهار در دنیا باشد. ♦♦

واکوی چالش‌های گلخانه‌داری در جنوب کرمان

با وجود پتانسیل‌ها و شرایط مناسبی که در این منطقه وجود دارد، متأسفانه استفاده بهینه صورت نمی‌گیرد و گلخانه‌داران منطقه غالباً به درآمد مناسب نمی‌رسند، در همین رابطه تجربه واقعیات موجود از دیدگاه اینجانب به شرح زیر است:

* مدیریت صحیح بر تولید و نوع محصول تولیدی و تنظیم سطح زیر کشت محصولات وجود ندارد. کشاورزان بر مبنای محصولات درآمدزای سال قبل، کشت خود را انتخاب می‌کنند و لذا هر سال در یک محصول افزایش سطح زیرکشت و تولید وجود دارد و به دلیل افزایش عرضه، تعادل عرضه و تقاضا بهم خورده و محصول زیان‌ده می‌شود. شناسنامه‌دار شدن گلخانه‌ها و تنظیم تولید با نظارت کامل ارگان‌های ذیربط می‌تواند به حل این مشکل کمک کند.

* تشکیلات سازمان‌یافته‌ای تحت عنوان اتحادیه و سندیکا برای تولیدکنندگان وجود ندارد که کشاورزان محصولات خود را بتوانند بی‌واسطه به تاجران داخلی و بین‌المللی، با قدرت تعیین قیمت بفروشند. در یک اتحادیه برای مثال اگر بادمجان کاران سندیکایی داشته باشند هر ساله می‌توانند مشترکاً نهاده‌ها و بذر مصرفی را ارزان‌تر تأمین کنند و از همه مهم‌تر قبل از فصل کشت مشتریان خود را انتخاب و قیمت واحد و مناسبی برای محصولات خود داشته باشند و دست واسطه‌ها که باعث افت شدید درآمد کشاورز می‌شوند، کوتاه شود. * آموزش‌های سازمان‌یافته در جهت تولید محصول سالم از ضروریات دیگر است. بسیاری از گلخانه‌داران بدون علم و تجربه لازم گلخانه‌ای را اجاره و اقدام به کشت می‌نمایند و به دلیل عدم آموزش مناسب مبادرت به مصرف بی‌رویه کود و سم می‌نمایند که منجر به اتهام «کل محصولات منطقه به ناسالم بودن» می‌شود.

* مصرف بذر و نشای این منطقه سالانه بالغ بر یک صد میلیون بذر و نشا می‌باشد که از منابع مختلف تأمین می‌شود و گاهی بذور و نشاهای تقلبی به گلخانه‌داران فروخته می‌شود. گلخانه‌دار ماه‌ها هزینه کاشت و داشت را که در هر هکتار گلخانه، بالغ بر چهار میلیارد ریال می‌باشد، انجام می‌دهد، اما به دلیل نامناسب بودن بذور، محصولی برداشت نمی‌نماید و پرونده‌های دادگاهی فراوانی در این راستا در سیستم قضایی وجود دارد. وجود نظارت بر تهیه و توزیع بذور از نظر سلامت و اصیل بودن آن می‌تواند تا حدودی کارساز باشد.

* در زمینه بسته‌بندی و برندینگ محصولات نیاز به کار فراوانی در منطقه می‌باشد، باید ترمینال‌های سورتینگ و بسته‌بندی ایجاد شود. هر کشاورز برند خاص خود را داشته باشد و در مورد کیفیت محصول تولیدی خود پاسخگو باشد. پروژه‌هایی در این زمینه در جریان است، ولی هنوز خروجی در این زمینه